

HUMANITAS A MRAVNÁ KREATIVIZÁCIA OSOBNOSTI

Martin Žilínek

I. Duchovný rozmer ľudského bytia v postmodernom svete nového tisícročia nadobúda určujúci limitujúci rozmer i východiskovú paradigmatickú pozíciu celkovej kultivácie človeka i kreovania základných ideí, vízií a možných integrujúcich hodnotových rovín v najširšom rozmere ľudského spoločenstva. Vo východiskovej pozícii a tradície európskej i našej národnej duchovnej kultúry akceptujeme stanovisko, že je možno dosiahnuť určitú bázu prijateľnosti spoločných hodnôt, meradiel a základných postojov spoločných všetkým svetovým kultúram. Túto integrujúcu bázu ľudského spolužitia je možno vytvoriť na pozícii „humanitas“.

Humanitas je určitou integritou všetkých vyšších hodnôt vzťahujúcich sa k ľudskému životu. Humanitas je i záväznosť, ktorú má človek akceptovať a pokladať za svoju povinnosť a zároveň je i príkazom svojej vlastnej prirodzenosti. Špecificky ľudské vo svojej najvlastnejšej podstate u človeka je to, čím sa naplní zmysel jeho bytia. Zmysel je daný človeku jeho bytím tým, že je človekom – má ľudskú, osobnú prirodzenosť. Je daný ako všetko ľudské pri východisku, ako možnosť, príležitosť, šanca, výzva, ktorá sa má vlastným pričinením človeka, ako jeho životná úloha aktivizovať, realizovať, splniť.

V procese svojho vývoja, na ceste hľadania a rastu, má si jedinec postupne uvedomiť vlastného života, svoje životné postavenie, najhlbší zmysel svojho „ja“. Človek sa postupne zmocňuje svojho vlastného zmyslu a vlastného sebauskutočnenia.

Humanitas je a má byť „vlastníctvom každého jednotlivca“ i „vlastníctvom spoločnosti“. Človek ako osobnosť sa realizuje len vtedy, keď objavuje druhých a keď ich skceptuje cez vzťahovú reláciu „ja-ty-my“.

Dôstojnosť človeka je jediná svojho druhu a vzťahuje sa k jeho vlastnému osobnému bytiu. Vďaka svojej dôstojnosti má človek ako osobnosť určitú „vlastnú autonómiu“ v oblasti hodnôt a v spôsobe ich životnej realizácie. Samotná dôstojnosť je neredukovateľná hodnota.

Humanitas je bytostne spätá s celkovou kvalitou života (Žilínek, 2003, s. 61-63). Vo svojej podstate predstavuje charakteristickú určenosť ľudského života. Hodnota ľudského života je daná ním samým a kvalita života znamená naplnenie tejto hodnoty. Zmysel života sa uskutočňuje v dimenziách konkrétnych kvalít života, ktoré vyplývajú z objektívnych podmienok a subjektívneho stavu osobnosti. Smerovanie dosiahnutia osobného i spoločného dobra, šťastia a spokojnosti so životom zodpovedá cieľovému zámeru humanitas.

Životný štýl vo vzťahu k humanitas predstavuje určitú „formu“, ktorá ľudskému životu v personálnej i sociálnej pozícii dáva základný tvar a smer. Človek odvolávajúc sa na slobodu, volí si svoj vlastný „štýl“ života. Neuspokojuje sa s danosťou čo je, ale hľadá hlbší zmysel a vyšší cieľ. Humanitas zaväzuje k dôstojnému životnému štýlu. Ak by sa o to vyššie prestalo usilovať, jeho vnútorná dynamika túžob by sa „zastavila“, človek by poprel i sám seba (Hanus, 1997, s. 114-120).

V úsilí a chcení o vyššiu dimenziu dobra, spravodlivosti, šľachetnosti i múdrosti odkrývame podstatu a mocnosť kultúrnosti ako kreatívnej životnej kvality človeka. Esenciálny základ kultúrnosti spočíva v morálnej hodnotovej rovine. Ako v rovine morálnej i v chápaní kultúry a kultúrnosti vychádzame z pozície „aký človek je a aký má byť“. A to je určujúce východisko prístupu k ľudskej osobnosti, jej kultivácie v morálnej, edukatívnej a všeobecno-duchovno-kultúrnej zameranosti.

Výchova integruje a tvorivo rozvíja pôsobiace idey a duchovné sily, ktoré sa v produktoch kultúry zhodnotili svojim pozitívnym pôsobením na vyvíjajúcu sa osobnosť.

Pedagogická teória na humanistickej a demokratickej platforme má viesť diferencovať, čo v doterajšom vývoji súvisí s vytváraním všeobecno-ľudských hodnôt vo výchove a v čom spočívajú kultúrne národné osobitosti a vzdelávania. V celom procese výchovy sú činnostno-hodnotové prvky hlboko späté nielen s osobnosťou človeka, ale aj so všeobecne ľudskými hodnotami stvárňujúcimi ideály a vízie ľudstva prizmou národných kultúr. V sebarozvíjajúcom procese vedeckého poznávania môže pedagogika tvorivo rozpracúvať cieľovo-axiologické hľadiská realizácie kultúrno-mravných hodnôt formovania človeka (Žilínek, 1997/1/, s. 27-28).

V tomto cieľovo-projektovom zameraní všeobecnej teórie výchovy v jej taxonomickej špecifikácii osobitnú kompetentnú pozíciu prináleží mravnej výchove.

Nepoznáme vo svetových kultúrach esenciálne edukatívne koncepcie a výchovné systémy v ktorých by mravná výchova a celý široký záber morálnej kreativizácie osobnosti nemali významné kompetentné postavenie.

II. Teoretické systémy mravnej výchovy majú svoje „ukotvenie“ v rôznych filozoficko-etických koncepciách. V našom poňatí vychádzame z humanistickej koncepcie etickej teórie, osobitne etickej axiológie. Z tejto pozície výchovu chápeme predovšetkým ako výchovu k hodnotám vo všetkých vzťahoch a súvislostiach v kontexte pluralitnej spoločnosti a globálneho svetového spoločenstva. Za určujúcu stratégiu pokladáme morálnu axiologizáciu výchovy.

Pri skúmaní podstaty mravnosti, mravných javov a mravných hodnôt v sociálno-výchovnom poli vychádzame z fenomenologickej orientácie a uvažovania, zdôrazňujúc význam etickej reflexie ako dimenzie osobnostného vývinu, preferujúc personalizačný rozmer, harmonizáciu a aktualizáciu ľudských kvalít človeka, jeho humánnosti (Kelly, 1996, s.138-140).

Ide o posun, znovuobjavenie mravnej autonómnosti, identity, pozíciu mravného subjektu, že človek je schopný prijímať rozhodnutia, konať prostredníctvom mravného svedomia. Ide o chápanie etiky budovanej na fenoménoch mravného života, poňatie etiky, ktorá nič „nepredpisuje“, nie je kódexom príkazov a zákazov, neučí hotovým súdom, ale otvára cestu k vlastnému usudzovaniu, k rozvoju hodnotiaceho myslenia, napomáha človeku otvárať vlastnú cestu k slobodnému utváraniu života (Žilínek, 1997/2/, s. 55-60).

Výchova by sa mala preorientovať z preferencie „intervencie“ do vonkajšieho správania na preferenciu „intervencie“ do vnútorného sveta osobnosti.

Každý morálny systém obsahuje elementy všeobecnej sociomravnej akceptovateľnosti. O tom nás presvedča živá skúsenosť ľudstva. Čím viac sa etické systémy „odkláňali“ od potrieb života, tým menej univerzálnych multikultúrnych hodnôt obsahovali. Etické hodnotové kategórie nepredstavujú uzatvorené a fixné hierarchizované imperatívy etickej univerzality. Pokladáme ich za centrálnu kategóriu ľudskej morality a predstavujú jadro dynamickej stability v multikultúrnych dimenziách.

V koexistencii s inými vznikajúcimi hodnotami podliehajú flexibilným preferenčným posunom, nie však obsahovej „deštrukcii“. Univerzálne atribúty mravnosti nechápeme ako javy, ktoré sú predmetom kategorizovania, hodnotenia v ideálnej sfére metafyzického bytia. Chápeme ich ako reálne javy v spoločenskom dejinnom vývine ľudstva. Súvisia s človekom, a to tak s minulosťou, ako i s jeho prítomnosťou a budúcnosťou.

Základný problém etiky dneška je prekonanie námietky axiológie a jej teoretických a praktických dôsledkov implikácií, t.j. uistiť sa, že je to etika, ktorá potvrdzuje život ako taký (Maldonado, 1997, s.34).

Axiológia mravnosti a jej implementácia do pedagogickej tvorby obsahu a rozpracúvania procesuálnych hľadísk mravnej výchovy musí reflektovať konkrétnu realitu svojej doby. Tým sa umocňuje jej účinnosť a výchovný status a stáva sa široko spoločensky akceptovaná. Hovoríme o eticko-axiologickom rozmere výchovy vo vzťahu k etickej evolúcii.

Ak vychádzame zo základnej premisy modernej civilizácie, potom axiologicko-mravnú dimenziu pokladáme za metodologicky neobyčajne významnú pre rozvoj integrity subjektu. Axiologicko-etické koncepcie v súčasnosti zdôrazňujú proces posunu hodnôt, evolúciu v etike, stratu starých a zrod nových hodnôt. Pochopiť procesy evolúcie, možno len v kontexte širšej reality dnešnej doby a postmoderného myslenia (Pool, 1991, p. 22).

Najvýraznejšou črtou súčasnej epochy je globálny charakter kultúry. V niektorých postmoderných teóriach sa hovorí, že sme na začiatku vzniku nového typu svetového spoločenstva. Globálne celosvetové spoločenstvo nie je monolit, ale zložitý systém, zložený z veľkého množstva kultúr a subkultúr. Musí si udržať svoju vnútornú štruktúru, čo znamená, že jednotlivé kultúry a subkultúry musia spolu existovať.

Nová doba prináša i zmeny paradigiem, reflexiu v rovine etiky, ľudskej morality a mravnej výchovy. Krajne kritické stanoviská vyjadrujú názor, že doterajšie etické prístupy nie sú schopné uspokojivo riešiť problémy dnešnej doby, že etické teórie v riešení globálnych problémov sklamali.

Výsledkom je situácia, že popri tradičných etických prístupoch sa objavujú náznaky formovania novej paradigmy, respektíve existujú snahy modifikovať starú paradigmu. Pre ne je príznačné, že netvorí jednoliaty prúd efektívnych riešení, ale skôr mozaiku evokujúcich otázok.

Niektorí autori to označujú za „hluk anarchistického pluralizmu“. Iní pokladajú postmodernizmus za „nihilistickú silu, ktorá nahodáva tradičné hodnoty“. Postmoderná deštrukcia je zameraná proti metafyzickému spôsobu myslenia. K všeobecným koncepciám je skeptická a chápe ich ako metarozprávanie. Zjednocujúca celistvosť potláča diferenciáciu.

Namiesto celistvosti nastupuje singularita udalostí, mnohosť javov a diskomnituita. Postmodernizmus zdôrazňuje radikálnu pluralitu životných spôsobov a činností. Odmieťa modernú racionalitu, relativizuje ju, spochybňuje jej všeobecnú platnosť, nárok na univerzalitu.

S pluralizmom a antiuniverzalizmom je spätý i hodnotový relativizmus. Podľa neho neexistuje jednotné morálne univerzum, platí iba pluralita práva a hodnotový relativizmus. Nemožno preto zdôvodňovať hodnotové postoje, ktoré by akceptoval každý morálny človek.

Globálny svet si vyžaduje sformulovať i novú paradigmatickú disciplínu – etiku globálneho sveta. /Potiaľ postmoderné stanoviská./

Predmetom nášho záujmu však nie je analyzovať etické koncepcie postmodernizmu a jeho chápanie ľudskej morality. Nestaviame kontrapozíciu „univerzalizmus versus relativizmus“ v morálnej rovine. Nemožno radikálne odmietnuť pozitívne podnety postmoderného myslenia a jeho interpretáciu kultivácie ľudskej morality v dnešnom diferencovanom a zložitom svete.

Naším prvotným záujmom je reflektovať pluralitnú diferencovanú skutočnosť. Ide o pluralitu myslenia, spôsobov správania a etických hodnotových systémov. Tieto diferentnosti už nežijú izolovane, ale vzájomne sa ovplyvňujú a preplietajú. Pre náš etický axiologický rozmer výchovy je dôležité akceptovať komunikatívnu paradigmu – prijatie niektorých východísk postmoderného myslenia, ktoré však poznala už i moderna: toleranciu, solidaritu, pluralitu, diferentnosť, kooperáciu, koexistenciu. Potláčanie odlišností iných kultúr nie je legitímne ani efektívne. Silnie potreba porozumieť.

Pluralitná spoločnosť je spoločnosť v ktorej žijú stúpenci rozličných kultúr a rozmanitých etických hodnotových systémov. V praxi je to možné iba vtedy, ak stúpenci týchto jednotlivých morálnych systémov sú schopní dosiahnuť určitý morálny „konsenzus“, či prinajmenšom sa zhodnúť na určitých pravidlách koexistencie. Slobodná spoločnosť môže existovať iba vtedy, ak existujú hranice individuálnej slobody, ktoré uznáva každý príslušník tejto spoločnosti. Etika pluralitnej spoločnosti je etikou záujmovou a preferenčnou, ktorá pripisuje rovnakú váhu všetkým záujmom a preferenciám svojich členov (Ganthaler, 1995, s. 210-215).

Neznamená to však, že v procese výstavby morálnych noriem spoločenského spolunažívania sa v pluralitnej spoločnosti zohľadňujú všetky záujmy a preferencie, že všetky záujmy a predstavy sú uznané ako rovnako legitímne. Existujú totiž „ideály“, predstavy o hodnotách a s nimi späté preferencie, ktoré strácajú základný humanisticko-axiologický rozmer a devalvujú mravnú hodnotu ľudského bytia.

Najvyšší cieľ morálky spolunažívania v pluralitnej spoločnosti je hodnotný život každého jednotlivca a výstavba spravodlivého spoločenského poriadku. Morálka pluralitnej spoločnosti je otvorená voči kritike. Pripúšťa, že niektoré normy, na ktorých sa zakladá, možno revidovať a prispôbiť novým spoločenským pomerom. Je to nevyhnutné i preto, že práve pluralitná spoločnosť sa vyznačuje permanentnými premenami hodnôt a neustále je konfrontovaná s novou životnou realitou.

Akceptujeme stanovisko, že postmoderná doba sa vyznačuje veľkou citlivosťou k hodnotám. Absencia pokoja v hodnotovom vedomí, posun hodnôt je reálnou skutočnosťou našej doby. Evolúcia v etike, posun v hierarchii hodnôt a tvorba hodnotových syntéz nie je teda tvorbou nových hodnotových štruktúr, ale skôr určitou premenou v preferencii hodnôt.

Posun hodnotových preferencií nesúvisí s úpadkom a „deštrukciou“ v hodnotovom prežívaní a správaní, ale skôr so spontánnou túžbou ľudí žiť autentickjšie a slobodnejšie. Ľudia neprestávajú akceptovať svoje povinnosti, ale skôr pripisujú im vo svojom živote iné úlohy a iný význam. Najmä hodnotu povinnosti bezprostredne spájajú s vlastnou sebarealizáciou.

Vo vzťahu k sociálnym axiologickým hľadiskám sa poukazuje na cyklickú aktualizáciu hodnôt a evolučných posunov nie v disjunktívnom, ale kontinuálnom poňatí, ako dvoch stránok jedného viacvrstvového procesu. Do popredia sa kladú predovšetkým tri faktory, ktoré pôsobia na cyklickú aktualizáciu špecifických hodnôt – ekonomická situácia – mocenské pomery medzi spoločenskými skupinami – správanie politických elít.

Uvedené faktory podmieňujú aktualizáciu určitých hodnôt a atribúciu ich významov. Avšak „systém dynamickej stability“ vyznačujúci sa dlhodobým evolučným trendom vytvára hodnoty, ktoré vyznáva európska kultúra už veľmi dlho.

Ľudský faktor môžeme ovplyvniť. „Humanitas“ je tým univerzom, ktoré v sebe nosí vo vlastnom jedinečnom poňatí každý človek. To utvára bázu na ktorej sa môžu zhodovať všetci ľudia bez rozdielu rasy, národnosti, náboženského vyznania, politického presvedčenia, sociálnej a kultúrnej príslušnosti. Sociokultúrne osobitosti a danosti neuzatvárajú svet „vlastných hodnotových štruktúr“. Kultúra je svetom dynamicky sa vyvíjajúcich ľudských hodnôt.

Otvorenosť kultúr bez straty svojej špecifickej identity utvára skutočný priestor pre prirodzený, slobodný rozvoj ľudskej bytosti. Interkultúrna komunikácia je cestou k zachovaniu duchovnej a kultúrnej identity, nie cestou jej zániku. Rozdielne svety žijú vedľa seba. Vzájomne sa rešpektujú a ich „iné videnie“ treba v hodnotovom vedomí akceptovať.

V pluralitnej akceptácii kultúrnej diferencie nemožno akceptovať uzatvorené a fixné štruktúry ľudskej morality. Môžeme skôr hovoriť o hodnotovej valencii a dynamickej stabilizácii základných všeludských humanistických hodnôt v multikultúrnych dimenziách. Tie ako sme už uviedli, v koexistencii s inými vznikajúcimi hodnotami podliehajú v etickej evolúcii flexibilným preferenčným posunom.

V rozvíjaní axiologických etických základov mravnej výchovy v súčasných podmienkach je dôležité akceptovať dynamiku etickej evolúcie. Nemožno však jednostranne

akceptovať etický hodnotový relativizmus. „O relativizme možno hovoriť až vtedy, keď tvrdíme, že morálne princípy rôznych jednotlivcov alebo kultúr sa odlišujú zásadne, alebo si navzájom protirečia“ (Ricken, 1995, s. 27). Toto stanovisko pokladáme za výstižné a kompatibilné s naším chápaním postmoderného myslenia vo vzťahu k duchovnej mravnej kultúre.

Diferentnosť v poňatí hodnôt je dôležitá a akceptovateľná. Bez „spoločného menovateľa“ nemožno však operovať s jednotlivými hodnotiacimi „položkami“ a vzájomne ich porovnávať. Akákoľvek diferentnosť bez unifikovanej kategoriálnej bázy je takmer nemožná. Diferentnosť v individuálnom i v sociálno-etickom poňatí sa v kultúrno-spoločenskom vývoji v rôznych aspektoch modifikuje a vždy znova kodifikuje dedičstvom. Modifikujú sa preferencie a štruktúra hodnôt i dynamika kontextu rozhodovacích procesov v personálnej rovine (Dokulil, 1995, s. 82).

Mení sa spoločenská realita. Morálku však nemožno konštruovať „z bodu nula“, bez akceptovania jej historických kultúrno-antropologických súvislostí a imperatívnych hodnotových vzťahov k ľudskému životu. Reinterpretácia základných humanistických mravných hodnôt v novom multikultúrnom rozmere je významná a aktuálna.

V rozvíjaní procesuálnych rovín mravnej výchovy akcentujeme autoreflexiu človeka, cestu k vlastnej podstate, k svojmu sebauskutočneniu. Ide o proces aktívneho hľadania, objavovania, akceptácie a identifikácie. Niektoré koncepcie preferujú v osvojovaní mravných fenoménov jednostranné kognitivistické prístupy a imperatívnu normatívnosť.

Na rozdiel od nich naše chápanie integruje rovinu racionality a emocionality, teda rovinu mravného poznávania a rovinu citového skúsenostného prežívania.

Ide o autonómne rozvinutie mravného kreatívneho procesu, v ňom pokladáme za určujúce vlastné poznávanie, hodnotové prežívanie, rozhodovanie, sebaurčenie, sebauskutočnenie. Prejavom mravnej autonómie je vytvoriť a uplatniť vlastný autoregulatívny systém, v ňom osobitne významný článok predstavuje consciencia-mravné svedomie človeka. Redukcionizmus a neakceptovanie svedomia vedie k degradácii a k depersonalizácii duchovného sveta človeka. Práve utváranie svedomia sa pokladá vo vyspelých kultúrnych spoločnostiach za jeden z nosných cieľov v mravnej výchove (Žilínek, 2002, p. 129-130).

V súlade s Eriksonovou teóriou štádiálneho ľudského vývinu akcentujeme, že človek má právo na sebaurčenie, právo priznať sa k svojim vlastným potrebám a pocitom, k presvedčeniu a hodnotám, má právo i povinnosť prevziať zodpovednosť za seba i za svoje správanie.

Nájdenie vzťahu k sebe samému a k iným ľuďom, objavenie životných hodnôt utvára mravnú podstatu vlastného sebaurčenia. Poznanie „samo o sebe“ nemá žiadnu mravnú hodnotu. Ak zostáva len teoretickým konštatovaním, ak za ním nenasleduje slobodné zaujatie postoja, je hodnotovo indiferentné.

Názory a presvedčenia sa nezískavajú iba abstraktnou argumentáciou. Treba reflektovať a akcentovať to, čo človeka privádza k vlastnému premýšľaniu, mravnému usudzovaniu, prežívaniu a hodnoteniu. Osobitosťou uskutočňovania mravných hodnôt je slobodné rozhodovanie sa ako základná podmienka mravného správania a konania. Slobodná osobnosť sa môže v každej situácii rozhodovať s mravnou zodpovednosťou.

Avšak zvyšovanie kvality mravného usudzovania, správania a konania sa nespája so slobodou ako ľubovôľou. Ak sa sloboda chápe ako individuálna ľubovôľa, bez akéhokoľvek zmyslu pre zodpovednosť, jej vplyv na mravné správanie je skôr negatívny.

Mravné rozhodovacie procesy človeka sa uskutočňujú v podmienkach reálnej životnej hodnotovej plurality. Akceptovať a stotožniť sa s faktom existencie iného aj v hodnotovej sfére je prejavom uznania práva každému jedincovi na svoj svet a svoje chápanie sveta. To je prejav duchovnej kultúry osobnosti.

Celková dynamika mravných rozhodovacích procesov, voľba medzi hodnotovými systémami, kritériom hodnotovej merateľnosti, zmocňovanie sa a identifikácia i samotná realizácia hodnoty je hlboko individuálnym procesuálnym javom. Človek si vytvára vlastný projekt „žitia hodnotovosťou“.

V tomto smere je významné v procese mravného rozvoja osobnosti operacionalizovať takými stratégiami a postupmi, ktoré napomáhajú umocňovať zodpovednosť mravného subjektu za dôsledky vyplývajúce z jeho konania a správania. A to je významná pedagogická kompetentnosť.

Literatúra

[1] CONNOLLY, W. E.: *The ethos of pluralization*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1995.

[2] DIATKA, C.: *Etika a súčasnosť*. Nitra : UKF, 2001.

[3] GANTHALER, H.: Ethik in einer pluralischen Gesellschafts. In: *Freie Gesellschaft-freie Moral*. Olomouc : UP 1995, s. 80-85.

[4] HANUS, L.: *Človek a kultúra*. Bratislava : Lúč, 1997.

- [5] KELLY, W.: Psychological and psychosocial factors in ethical commitment. In: *Personalist ethics and human subjectivity* (G.F.McLean Ed.). Washington : Paidea Publisher And The Council For Research In Values And Philosophy, 1996, s.138-140.
- [6] KUDLÁČOVÁ, B.: Teoretické východiská súčasného modelu výchovy. In: *Kapitoly z teórie výchovy*. Prešov : FHPV PU 2004, s. 46-52.
- [7] KUNG, H.: *Světový étos pro politiku a hospodářství*. Praha : Vyšehrad, 2000.
- [8] MALDONADO, C. E.: *Human rights, solidarity and subsidiarity*. Washington : The Council For Reseach And Philosphy, 1997.
- [9] POOL, R.: *Morality and modernity*. London - New York : Routledge, 1991.
- [10] RICKEN, F.: *Obecná etika*. Praha : Oikoymenth, 1995.
- [11] ŽILÍNEK, M.: *Étos a utváranie mravnej identity osobnosti*. Bratislava : IRIS, 1997.
- [12] ŽILÍNEK, M.: Humanistic Values in the Creative Formation of Moral Identity. In: *Colection of Studies of Comenius University, Series Paedagogica 14, Humanization of Education (Special monographic issue)*. Bratislava : UK, 1997, s. 55-70.
- [13] ŽILÍNEK, M.: Moral values and formation of the moral identity. In: *Paedagogica 16*. Bratislava : UK, 2002, s.119-135.
- [14] ŽILÍNEK, M.: *Étos a európska dimenzia kreativizácie mravnej identity osobnosti*. Bratislava : FF UK, 2003.

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu „Civilizačno-kultúrne procesy v transformujúcej sa slovenskej spoločnosti“ – prierezového štátneho programu výskumu a vývoja – Účasť spoločenských vied na rozvoji spoločnosti a v rámci projektu „Kvalita života a možnosti pedagogiky“.

Prof. PhDr. PaedDr. Martin Žilínek, PhD.
Filozofická fakulta Univerzity Komenského
Gondova 2
81801 Bratislava
e-mail: zilinekm@fphil.uniba.sk